

LA GABELLA D'ARBÚCIES:
UN CENTRE DE
CONSERVACIÓ DEL
PATRIMONI DEL
MONTSENY

JOSEP MANUEL RUEDA TORRES

L'elaboració d'un article sobre una institució a la que l'autor està directament relacionat, no és una tasca fàcil. No tant per una possible manca d'objectivitat, sinó per estar imbuït de la problemàtica i obsessions que crea el treball permanent en un centre. Com es veurà l'article defuig les descripcions detallistes i intenta exposar les directrius, conceptes i objectius que han configurat aquesta institució que anomenem Gabella.

CONSIDERACIONS SOBRE LA DENOMINACIÓ DE GABELLA

La Gabella era un impost que antigament es cobrava damunt la compra o venda de certs articles de primera necessitat (vi, oli, sal, etc.) (Alcover, 1985). De la seva aplicació se'n guarda testimoni a l'Arxiu Històric Municipal d'Arbúcies. Les referències més antigues que conservem, les trobem en un llibre d'actes del Comú d'Arbúcies (1680-1740). En l'acta de 21 de març de 1683, podem llegir: «Per quant ja se ha resolt que per quitar lo censal de quatre centas lliuras que la universitat ha manllevat al capbreu de Vich li arrendi la gavella de la present vila...». En la del 19 de febrer de 1690: «y se ascendia la gavella de lo ayguardent, polvora, plom, glas...». Finalment, en una altra, del 23 de març de 1693, diu: «y així mateix han deliberat que se arrendi en la dita vila la fleca, la gavella de peig salat, oli, sal, ayguardent, tabaco, plom, polvora... neu y sclops y la taverna».

No hi ha dubte que la gabella era quelcom estès i conegut. Ara bé la identificació del vocable amb l'edifici, només s'explica, si apliquem una altra definició: «Magatzem on es guardaven i expenien els gèneres estancats, especialment la sal» (Alcover, 1985). Aquesta definició indicaria que el solar situat actualment al carrer Major n.º 6 de la vila d'Arbúcies, havia estat un antic magatzem per als gèneres de la gabella, entre els quals, juntament amb molts d'altres s'hi trobava la sal. Els altres gèneres que es podien trobar a la gabella

eren l'oli, el vi, l'aiguardent, el tabac, el glaç, la neu, el peix salat, el plom, la pòlvora...

HISTÒRIA DE L'EDIFICI

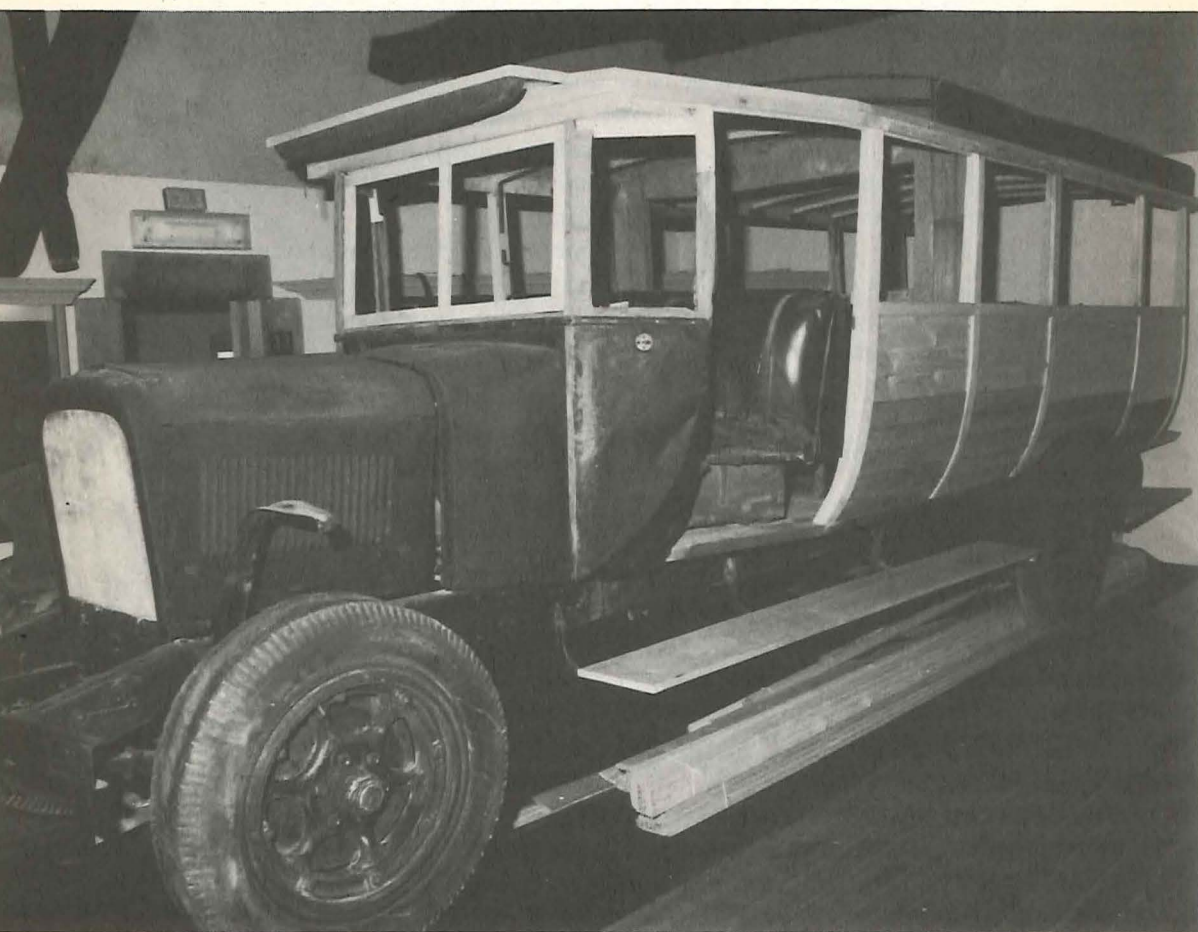
No sabem encara, a partir de quan entra en funcionament la gabella; ni tan sols a partir de quan es basteix un edifici en el solar, encara que fos amb una altra finalitat. No obstant el que sí podem afirmar és que l'actual edifici data del s. XVII, com ho demostra un conjunt de característiques i elements arquitectònics. Es tracta d'una casa de planta quadrada, amb nau central i dues crugies amb sostres de volta de canó. El teulat és de quatre vessants i la porta és dovellada. Només l'actual rectoria, en el carrer de Vern, que forma part del nucli urbà antic, presenta unes característiques semblants.

Nogensmenys ignorem si abans d'aquest segle hi havia hagut alguna altra edificació. La proximitat a l'església, ens fa pensar que el solar o una part d'aquest podia haver estat part del cementiri, com altres indrets propers a l'església, tal com l'ajuntament, que en remodelar-se i remenar els fonaments va posar al descobert nombroses restes humanes. El mateix ha succeït en aixecar terres en altres zones com la Plaça de la vila o el carrer del Pont. El museu Etnològic, per tal d'aportar nova informació, està projectant una excavació arqueològica en un lloc adient de la casa, proper de la parròquia i dels fonaments. Aquesta permetria (davant la manca de documentació escrita) saber si va haver-hi una construcció anterior al s. XVII o si bé fou part del cementiri probablement d'origen medieval, ubicat a la sagrera i que en fer l'edifici fou canviat de lloc o senzillament desplaçat.

El que sí és segur és que La Gabella, avui, és la construcció civil urbana d'aquest període, més noble.

La funció de magatzem per a la venda i distribució de productes bàsics, la va mantenir com a mínim fins a l'any 1846; a jutjar per unes taules amb les condicions d'arrendaments de diferents serveis municipals, en règim de monopoli, com era la fleca, la taverna, l'hostal i la gabella, que eren concedits per subhasta. És de suposar que aquest servei es perllongà més. Tanmateix es planteja un nou problema, saber si el nostre edifici allotjava tots aquests monopolis municipals o només el de la gabella. El fet de trobar totes les taules d'arrendament en un mateix plec ho podria suggerir, així com el desconeixement de l'existència d'un altre edifici pertanyent al comú. Ara bé, cap dels dos elements no constitueixen proves per a deduir-ho.

L'any 1887, La Gabella ja és propietat de Mariano Pagès (segons un no-

Una de les primeres carrosseries fetes a Arbúcies.

menclàtor d'urbana), esdevenint la casa pairal d'aquesta nissaga. La data pot ser fiable, ja que en un altre nomenclàtor d'urbana de l'any 1879, La Gabella no consta com a propietat de la família Pagès.

Un altre element que es constata en el nomenclàtor de 1887, és que la Gabella ja estava dividida; per una banda La Gabella pròpiament dita, propietat de Mariano Pagès per l'altra i la que, més recentment, coneixem com a Torre del Vent, propietat de Gaspar Serras.

La nova llar dels Pagès esdevingué una edificació sumptuosa, com ho delata l'epítet de «pequeño Versalles arbuciense», que li dedica un membre de la família (Hermíni Pagès), en escriure a Fèlix Pagès, en carta del 9 d'agost de 1920. Tanmateix en arribar la Guerra Civil, la família decideix abandonar Catalunya per a traslladar-se a Buenos Aires, on hi tenien una joieria (La Royal). L'absència dels propietaris provocà un espoli i deteriorament progressiu de la casa, fins que vers l'any 1970, l'ajuntament la compra. En un principi és destinada a magatzems, però a partir de l'any 1979 se li comença a donar una destinació cultural. A partir d'ací els fets se succeiran amb més rapidesa. L'any 1983 es creà la Fundació Pública, Museu Municipal d'Arbúcies, amb seu a La Gabella i el mateix any s'ingressà a la Xarxa de Museus Comarcals de la Generalitat de Catalunya. L'any 1985, s'inaugura una primera fase del Museu Etnològic de Montseny. L'any 1987 s'acaba la segona fase de l'esmentat museu, que consta de 3 pisos i un altell, amb 14 sales i 43 vitrines. També s'inaugurarà l'Arxiu Històric Municipal. Finalment l'any 1989, s'inaugura el Centre de Documentació del Montseny.

EL PROCÉS DE FORMACIÓ DE LA GABELLA, COM A INSTITUCIÓ CULTURAL DEL MONTSENY

L'any 1979 es formà un grup anomenat «Recerques», que tenia com a finalitat recuperar el patrimoni i la Història local. Dins d'aquesta dinàmica inicià les tasques per a la formació d'un centre Cultural. L'edifici que li semblà més adient fou La Gabella. En un principi s'havia pensant donar cabuda a un museu, un centre d'estudis, una biblioteca, una sala d'exposicions i àdhuc locals per a entitats.

«Recerques» creà els fonaments del que avui és La Gabella. Es tractava d'un grup dinàmic i emprenedor que fins i tot inicià la rehabilitació de l'edifici, i féu repicar les parets. També foren els pioners en la recollida de material etnològic i en la recopilació de documentació fotogràfica i oral, aquesta darrera emmagatzemada en cintes de cassettes. La creació d'aquest fons de cultura

oral fou una de les principals tasques que menaren a terme, la qual li permeté l'any 1982, la realització d'una exposició, titulada «Xivarris i Silencis de la nostra vila»; alhora que constituí el fonament de la tesi de llicenciatura d'un dels seus components, que fou publicada amb el títol d'«Arbúcies. Estudi del medi i formes de vida (1743-1940)» (BOVER, 1986).

El grup «Recerques» sobrevisqué fins a l'any 1983, quan es creà la Fundació Pública i se signà el conveni amb la Xarxa Comarcal de museus.

La vinculació del grup a una època determinada, és evident. És el moment que neixen els ajuntaments democràtics i que està dominat per un cert optimisme i unes determinades ganes de fer, que portaren a la creació d'aquests grups, emprenedors i voluntaristes, que posaran les bases d'estructures ara professionalitzades. El fet que aboquessin els seu esforços al recull de tradicions i història local, no és pas casual. En un període polític com el que es vivia, la recuperació de la pròpia entitat, era una tasca vital.

Els succeí un equip tècnic, format per dos antics membres del grup i dos nous elements. La primera tasca fou donar forma i impuls als antics i nous continguts. A partir d'aquest moment, els esforços es concentraran exclusivament en la consolidació del museu, i s'abandonarà la idea del Centre d'Estudis, ja que es donava per entès que el museu assumiria les seves funcions. Efectivament, com es dedueix de la definició de l'I.C.O.M., la investigació i divulgació són funcions del museu. El museu és la institució que té cura del patrimoni i l'exposa amb finalitat d'estudi, d'educació i de delectació. També s'oblidà la idea de locals per a entitats. D'aquesta manera el Museu Etnològic esdevenia el principal usuari de l'edifici, i ocupava més del 90 % de l'espai.

Els primers resultats del nou Equip, es palesaren el maig de 1985, amb la inauguració de la primera fase del museu. Aquesta inauguració, fou un important incentiu per a accelerar la realització de la segona fase, inaugurada, com s'ha dit, el maig de 1987; prèvia presentació dels projectes museològic i museogràfic.

EL MUSEU ETNOLÒGIC DEL MONTSENY

El Museu Etnològic del Montseny és de titularitat municipal, encara que per conveni amb el Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya forma part de la Xarxa de Museus Comarcals. El màxim òrgan rector del museu és el Patronat.

Aprofitarem aquestes línies, no per fer una descripció del museu, que ja està més detallada a la guia (RUEDA, 1987), ni una exposició dels conceptes

museogràfics, ja analitzats en un proper article que serà publicat a la revista De Museus del Servei de Museus de la Generalitat (LLOPART, en premsa), sinó de la filosofia i objectius del museu.

El Museu Etnològic del Montseny, pretén donar al visitant una visió del paisatge humà d'aquesta comarca natural, mitjançant tres eines bàsiques: l'etnologia, l'arqueologia i la història; per tal d'oferir una visió acurada i ajustada a la realitat de la societat actual i/o passada, on és ubicat.

L'intent de reflectir la pugna home-medi, mostrant l'adaptació del primer al segon o el domini del primer sobre el segon; juntament amb el fet de trobar-se en el marc d'un Parc Natural que, a més, és Reserva de la Biosfera, l'apropa als coneguts ecomuseus francesos com els de la Camargue o el de Cévennes; encara que el muntatge museogràfic l'allunya i impedeix donar-li aquesta denominació. El Museu Etnològic del Montseny respon a un model d'exposició estàtica (no torna a posar en funcionament antigues masies o tallers, ni intenta posar en funcionament o mantenir models socio-econòmics desapareguts o en crisi, com els ecomuseus), que intenta sintetitzar el món que representa (món ja desaparegut o en crisi). L'objecte, en aquestes condicions, ha de ser suficientment expressiu per si mateix o bé ajudat per la imatge gràfica (dibuix, fotografia...) o física (maquetes...). Per a aconseguir-ho, el muntatge esdevé el treball més delicat. Es tracta de donar vida i animació a l'objecte tret de context, de manera que el visitant pugui copsar allò d'essencial que intenta comunicar-li l'exposició permanent. La descontextualització dels objectes, és la principal diferència amb l'ecomuseu.

Qualsevol visitant observarà que la part arqueològica és la més feble del museu; la qual cosa no deixa de ser sorprenent quan es pretén donar una visió de les diferents formes de vida o societats que s'han anat succeint al llarg del temps al nostre massís.

La causa d'aquesta mancança és la penúria de materials arqueològics. Deguda en part a una manca de tradició en la recerca d'aquest camp, en part també per les característiques orogràfiques del terreny i per la seva vegetació tupida, que dificulta la recerca i en una altra part, perquè potser és una zona pobra arqueològicament. Aquesta darrera possibilitat la descartariem perquè quan el museu inicià les primeres prospeccions i excavacions, amb els pertinents permisos i subvencions del Servei d'Arqueologia de la Generalitat, sorgiren una sèrie de petits jaciments i troballes aïllades. Nogensmenys el jaciment més important és el del castell de Montsoriu, que avança vers una destrucció inexorable, cosa que significaria una pèrdua lamentable per al nostre patrimoni. Actualment hi ha tràmits per cedir el castell a la Generalitat. Però no voldríem desapropitar l'ocasió per a demanar celeritat i urgència en

Aspecte del Museu de la Gubella.

l'actuació sobre el monument.

Aquest fet ha obligat a exposar les primeres ocupacions humanes d'una manera soma, gens aprofundida. Per a paliar-ho es trobà la solució de plantejar-ho com una introducció sobre el poblament de la zona, per a llavors, entrar a explicar les societats tradicionals agro-forestals i autàrquiques i els inicis de les primeres societats industrials.

El museu, a més de l'exposició, contempla altres aspectes com el suport a la visita (guia del museu), l'ajut a la comprensió dels escolars (quaderns didàctics) i la divulgació científica (Revista Aixa). Mentre li manquen molts altres aspectes, com un catàleg que proporcioni informació exhaustiva per al visitant especialitzat o interessat, jocs per a la mainada que reproduïxin conceptes del museu, realització d'exposicions pròpies...

EL CENTRE DE DOCUMENTACIÓ DEL MONTSENY

El Centre de Documentació del Montseny, neix patrocinat i vinculat a la Diputació de Girona. També es troba ubicat a l'edifici de La Gabella, ocupant dues sales. El Centre recollirà un seguit d'informació sobre el Parc Natural del Montseny, com tesis de llicenciatura, tesis doctorals, treballs, estudis, informes, bibliografia... referents al Montseny. També comptarà amb arxius patrimonials i d'empreses, que l'Arxiu Històric Municipal li cedirà.

El Centre neix dins el marc del conveni entre les dues diputacions implicades en la gestió del Parc Natural del Montseny, en el qual es contemplava la creació de dos centres de documentació, un a Granollers, especialitzat en ciències naturals i patrocinat per la Diputació de Barcelona, i l'altre a Arbúcies, especialitzat en temes humanístics i patrocinat per la Diputació de Girona.

El Centre tindrà com a una de les tasques més prioritàries la recuperació de documentació històrica (arxius patrimonials...), encara que fos mitjançant microfilms. Així es podria disposar, a la llarga, d'un volum important d'informació sobre el Montseny. Perquè fos factible, s'hauria de dotar el centre d'una infraestructura mínima que possibilités la lectura de microfilms i també de pergamins. Alhora també hauria de tenir un butlletí, una revista o uns catàlegs que donessin a conèixer el seu fons i les seves activitats.

L'existència de museu i centre de documentació pot fer de La Gabella una de les institucions més preeminents en el camp de les humanitats al Montseny, en aplegar al seu si, importants col·leccions de materials i de documents.

Esperem que la seva inauguració, enguany, i la seva posada en funcionament, serveixin per a relançar les investigacions humanístiques en el Montseny.

L'ARXIU HISTÒRIC MUNICIPAL

L'Arxiu Històric Municipal és una dependència estrictament municipal, en la qual no hi participa ni col·labora cap altra institució. Com el museu i el Centre, està ubicat en l'edifici de La Gabella.

L'arxiu recull tota la documentació que ha generat l'ajuntament de la vila fins a l'any 1978. Emperò, es pretén dipositar-hi tota la documentació municipal menys els darrers cinc anys. La qual cosa vol dir que l'arxiu administratiu de l'ajuntament sempre tindrà solament 5 anys, i quedarà així notablement descongestionat.

Complementat a la documentació escrita, també es pot trobar a l'arxiu un recull d'informació oral, en cintes de cassetes, sobre les carrosseries, el món del bosc i el món agrícola i probablement en un futur proper les referents al lleure; un recull de fotografies actuals i antigues i tots els posters, cartells o programes de la vila, sobretot a partir de 1980.

L'arxiu és un important centre per a aquells erudits locals i estudiosos que tenen curiositat pel seu passat i/o que volen investigar-lo.

A diferència dels altres dos centres, l'Arxiu Històric Municipal, només pot tenir una expansió moderada i limitada, que es circumscriurà només a la millora i adquisició de material i a l'augment periòdic, per blocs d'un any, del seu fons.

Actualment podem definir La Gabella com una Institució destinada a la conservació del patrimoni, tant material com documental, per a mostrar-lo al públic per al seu delit i formació i facilitar-ne l'estudi i la divulgació, i que té com a àmbit tot allò que faci referència a l'home i a la seva intervenció en el Montseny.

La Gabella, com a centre humanístic del Montseny, cobreix un dels buits més importants dins dels equipaments culturals d'aquesta àrea, alhora que pot actuar de dinamitzador de la vida cultural de la contrada.

BIBLIOGRAFIA

- ALCOVER, Antoni M.; MOLL, Francesc de B. (1985), *Diccionari català-valencià-balear*. Hospitalet de Llobregat, Editorial Moll.
- AVENÇ, L' (1985), «La Gabella, Museu Etnològic del Montseny»; *L'Avenç*, n.º 84, p. 23; Barcelona.
- AVENÇ, L' (1987), «La Gabella, Museu Etnològic del Montseny»; *L'Avenç*, n.º 104, p. 6; Barcelona.
- BARTÉS, Maria Àngels et alii (1988), *Museu Etnològic del Montseny. Poblament 1*. Girona, La Gabella, Museu Etnològic del Montseny.
- BARTÉS, Maria Àngels et alii (1988), *Museu Etnològic del Montseny. Formes de vida tradicional 2*. Girona, La Gabella, Museu Etnològic del Montseny.
- BARTÉS, Maria Àngels et alii (1988): *Museu Etnològic del Montseny. Procés d'industrialització, 3*. Girona, La Gabella, Museu Etnològic del Montseny.
- AIXA (1987): *Monogràfic. Història de la comarca de La Selva 1*. Girona, La Gabella, Museu Etnològic del Montseny.
- BOVER, Andreu (1982), *L'oci: L'home i l'objecte. Arbúcies 1890- 1940*. Girona, Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació de La Generalitat de Catalunya.
- BOVER, Andreu (1986), *Arbúcies. Estudi del medi i formes de vida (1743-1940)*. Col·lecció Botet i Sisó, 2; Girona, Diputació de Girona, Ajuntament d'Arbúcies, Generalitat de Catalunya.
- LLOPART, Dolors (en premsa), «Museu Etnològic, La Gabella». *De Museus*, n.º 2. Barcelona, Departament de Cultura de La Generalitat.
- RUEDA, Josep Manuel et alii (1985), «La Gabella, Museu Etnològic del Montseny» *Contrades 1*. Barcelona, Servei de Parcs de la Diputació de Barcelona.
- RUEDA, Josep Manuel (1988), *Guia de La Gabella, Museu Etnològic del Montseny d'Arbúcies*. Sant Hilari Sacalm, Museu Etnològic del Montseny.
- XARRIER, (1988), *Catalunya Restaura. Catàleg*. Pàg. . Barcelona, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.